

нові, оригінальні підходи к разрешенню проблемної ситуації при неизменних принципах.

Литература

1. Аветисян К.А. Психологическое содержание и условия развития поведенческой гибкости учителя. Кандидат. диссерт. – М., – 2002.
2. Залевский Г.В. Психологические особенности ригидности. Кандидат. диссерт. – М., 1971.
3. Митина Л.М. Учитель как личность и профессионал (психологические проблемы). – М., 1994. – 216 с.
4. Митина Л.М. Психология профессионального развития учителя. – М., 1998. – 109 с.

А.Г.Міняйленко

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ ГНУЧКОСТІ ВЧИТЕЛЯ В СИСТЕМІ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ ШКОЛИ

В статті розглядаються можливості удосконалення емоційної гнучкості як показателя емоційної культури учителя методами методичної роботи школи, виявляється залежність між рівнем сформованості цього складного особистісного утворення і результативністю педагогічної роботи.

In this article the possibilities of emotional flexibility improvement as the teacher's emotional culture index by means of school methodical work are examined, the dependence between formed level of this complicated, personality-oriented education and effectiveness of pedagogical work is exposed.

Підвищення ролі освіти в сучасному суспільстві ускладнює завдання школи в підготовці підростаючого покоління до життя і вимоги до особи вчителя, рівня його професіоналізму.

Аналіз шкільної дійсності дозволяє говорити про наявність суперечностей:

- між набором жорстких вимог і методів дії на учня, сформульованих в методичних рекомендаціях для практики, і інтуїтивними діями вчителів, що діють шляхом проб і помилок у вирішенні педагогічних проблем;
- між концептуальним підходом педагогічної стратегії і набором рецептурних порад і безсистемних педагогічних дій в шкільній практиці;

– між творчою природою вчительської праці і низьким рівнем готовності вчителя до творчого виконання професійних функцій.

Зняття цих суперечностей позитивно впливає на якість роботи сучасної школи і залежить від рівня професіоналізму вчителя, багатства його професійного обличчя.

Сучасний вчитель опинився в ситуації, коли йому доводиться робити власний вибір. У традиційній практиці педагогічної роботи такий вибір зводився до того, щоб віддати перевагу тому або іншому рецепту, викладеному в методичному керівництві. Сьогодні основна маса порад не працює. Це можна пояснити різкою зміною педагогічного середовища, тих умов, в яких опинився сучасний вчитель, і особливостями того об'єкту, з яким йому доводиться працювати.

Успіх розв'язання педагогічних задач пов'язаний з тим, наскільки вчитель володіє не тільки педагогічною теорією, методикою і технологією навчально-виховного процесу, але й уміє роздумувати, нестандартно діяти, проявляти емоційну гнучкість.

Аналіз зібраного емпіричного матеріалу дозволяє говорити про наявність емоційних утруднень в роботі вчителя-практика. Причини слід шукати в підвищенні рівня емоційної напруженості педагогічної праці. По-перше, змінився людський матеріал, з яким сьогодні доводиться працювати вчителю: діти стали емоційно збудливіші, некеровані, напружені, деколи, навіть агресивні. Методичні рекомендації в основному зосереджені на наданні допомоги вчителю в організації інтелектуальної діяльності учнів. Емоції та відчуття, емоційна сфера особи вчителя і учнів нерідко залишається поза увагою адміністрації школи, методичної служби та й самих учителів. Погіршення матеріального становища в суспільстві, зниження престижу вчительської професії, сильна матеріальна нерівність загострюють пристрасті, які, на жаль, не минають і шкільного життя. Емоції і відчуття носять нестійкий, а деколи і некерований характер. Поведінка вчителя, якщо вона будується на одних емоціях, характеризується непослідовністю, нестійкістю, конфліктністю, що негативно впливає на його спілкування з учнями, колегами по праці, породжує емоційну напруженість, конфлікти і дискомфорт в спілкуванні й відносинах. У діях учителя повинно гармонійно поєднуватися раціональне й емоційне. Гармонія емоційного і раціонального початку виступає важливим показником рівня емоційної культури вчителя. Саме цій стороні педагогічного професіоналізму не завжди приділяється належна увага при підготовці

майбутніх фахівців до вчительської діяльності в умовах вищої школи і в змісті методичного навчання, яке планується і проводиться методичною службою. Емоції людини не розвиваються самі по собі. У процесі життя і діяльності міняються установки особи, її відношення до навколишнього світу, людей, стосунків між ними, разом з цим перетворюються й емоції. Враховуючи це, ми спробували засобами методичної роботи змінити установки вчителя на роль емоційного чинника в результативності педагогічної праці й через цілеспрямоване систематичне методичне навчання удосконалювати рівень емоційної культури вчителя.

Мета даної статті полягає в тому, щоб через організацію різноманітних форм емоційного виховання в системі методичної роботи удосконалювати емоційну гнучкість як показник емоційної культури сучасного вчителя. Емоційна сфера, її взаємозв'язок з інтелектуальною і вплив на результати діяльності привертала увагу багатьох учених. У роботах Ф.Гоноболіна, Б.Додонова, Л. Кондрашової, Н.Кузьміної, Н.Левітова та ін. доведено, що емоції грають певну роль в результативності праці вчителя, у спілкуванні з учнями, виступають стимулом у залученні учнів до навчальної діяльності. У дослідженнях Л.Анциферової, Т.Гусєвої, Н.Клюєвої та ін. встановлена залежність між особистісними стосунками вчителя та учнів, регулятором яких виступає рівень їх емоційної культури.

Ідея “емоційно зрілої” (Л.Рубінштейн) особистості вчителя не нова. Дослідження емоційної сфери велось в двох напрямках: вивчення емоційної стійкості та емоційної експресивності вчителя. Емоційна стійкість розглядалася групою авторів (П.Зільберманом, Е.Милеряном, А.Ольшанниковою, К.Платоновим, Я.Рейковським та ін.) як властивість особи, що впливає на продуктивність роботи в складних, емоційно напружених ситуаціях. М.Аболін емоційну стійкість розглядав як системну якість, придбану індивідом, що виявляється в напруженій діяльності. Особливу значущість емоційній стійкості як професійній якості вчителя додавали З.Курлянд і Р.Хмелюк.

І.Риданова, Е.Пассов, В.Кан-Калик, А.Чебикін вивчали емоційну експресивність як важливу складову емоційної культури вчителя, розуміючи її як інтегральну здатність вираження емоційних здібностей.

Л.Мітіна, займаючись дослідженням суті професіоналізму вчителя, обґрунтуванням його характеристик, велику увагу приділяла вивченню емоційної сфери вчителя.

Емоції і все, що пов'язане з їх проявом, вона вважає важливим чинником, що виступає головною складовою педагогічного професіоналізму. Серед важливих характеристик професійного обличчя вчителя вона виділяє емоційну гнучкість. На її думку, емоційна гнучкість є однією з інтегральних характеристик особи вчителя, яка зумовлює його професійний розвиток.

Під емоційною гнучкістю в науковій літературі розуміється гармонійне поєднання емоційної експресивності й емоційної стійкості вчителя. Емоційна гнучкість представляє складне особистісне утворення, що поєднує в собі значущі емоційно особистісні якості, що позитивно впливають на хід і результативність педагогічної діяльності. Емоційна гнучкість виявляється в плані оволодіння секретами педагогічної майстерності й професіоналізму, мистецтві комунікації і спілкування, здатності толерантно будувати взаємини з учнями, колегами, батьками, що багато в чому визначає емоційно-психологічний комфорт і позитивну динаміку кар'єрного зростання учителя.

Під час організації роботи по вдосконаленню емоційної гнучкості у вчителів-практиків ми керувалися твердженням Л.Рубінштейна про те, що не "можна довільно, на замовлення викликати у себе те або інше відчуття: відчуття непідвладні волі, вони свавільні діти природи. Але відчуття можна побічно направляти і регулювати через діяльність, в якій вони виявляються, і формуються" [1, с. 502-505].

В основу методичної роботи ми поклали розв'язання таких задач:

1. Підвищити рівень знань педагогів про психологічні особливості емоційної сфери вчителя і теоретичні основи його емоційної культури.
2. Відпрацювати й закріпити в процесі відвідин занять методичного практикуму прийоми і способи емоційної регуляції власної поведінки, емоційної гнучкості як важливої складової емоційної культури вчителя.
3. Формувати способи й прийоми регуляції емоційного стану й емоційних реакцій на дію зовнішніх чинників педагогічного середовища.
4. Озброїти методикою і технологією емоційного виховання учнів.

Складність в організації методичного навчання педагогічного колективу полягала в тому, що виховання через емоційну дію – дуже складний і тонкий процес. У ході його важливо не викорінювати і не

пригнічувати емоційні чинники, емоційні реакції на їх дію, а уміло й грамотно керувати ними і направляти на досягнення планованого результату.

При організації методичної роботи ми прагнули забезпечити емоційне благополуччя кожному вчителю, щоб кожен випробовував задоволеність від участі в роботі практикуму "Формування учителя". Заняття проводилися із використанням теоретичного матеріалу, практичних імітаційних завдань, емоційного тренінгу, прогнозування ситуацій, діагностування, тестування.

Головна лінія пропонованого практикуму – активна діяльність кожного його учасника в усвідомленні ролі емоційного чинника в результатах педагогічної праці, створенні емоційно-психологічного комфорту в педагогічному колективі, придбанні практичних умінь у вдосконаленні власної емоційної сфери та емоційної культури учнів, збагаченні досвіду емоційної поведінки і прояву емоційної гнучкості в конкретних педагогічних ситуаціях шкільного життя.

Зміст теоретичних занять суворо не регламентувався. Учителям пропонувалася лише орієнтовна основа. При структуризації занять враховувалися конкретні умови роботи вчителя, рівень його професіоналізму і підготовленість до обговорюваної проблеми, характер міжособистісних стосунків на всіх рівнях: адміністрація, методична служба, колеги вчителі, учні, їх батьки.

Кожен учитель має право вибору інформації для вивчення. На заняттях практикуму увага акцентується на осмисленні особливостей емоційної сфери вчителя, ролі емоцій в результативності педагогічної праці, спілкуванні і особистому житті. Теоретичні заняття покликані розширити емоційний кругозір учителів, їхнє уявлення про особливості емоційної сфери різновікових груп учнів, усвідомлення способів розвитку емоційної гнучкості як одного із засобів підвищення якості вчительської праці. У ході занять відпрацьовувалися й уміння емоційної регуляції поведінки і спілкування, управління емоціями, прояву емоційної гнучкості. З цією метою на заняттях моделювалися емоційні ситуації, беручи участь в пошуку рішень яких, вчителі відпрацьовували на конкретних прикладах із шкільного життя, переконуючись в існуванні стійкої залежності між рівнем емоційної культури вчителя і результатами його професійних досягнень, що з важких ситуацій можна вийти переможцем, якщо уміло регулювати свій емоційний стан і всіх учасників ситуацій, проявляти емоційну гнучкість, співчуття, поважати право на емоційний відгук.

З метою підтримки емоційної атмосфери урізноманітнювалися форми занять. Збагачувалася емоційна культура вчителя, формувалася позитивна мотивація до педагогічної теорії і оволодіння методикою емоційного виховання учнів. Серед методів активного навчання велика увага приділялася діловим і рольовим іграм, емоційним тренінгам. Форми їх проведення різноманітні: симпозіум, прес-конференція, діалог.

В активних формах і методах відтворюються емоційні відносини, дії, які виявляються в ігрових і рольових ситуаціях, емоційна гнучкість при виборі засобів впливу на учасників форм методичного навчання. У програмі практичних занять використовувалися ділові й рольові ігри на теми: “Діалог емоцій”, “Етюд”, “Настрій” і ін.

Одним із ефективних засобів формування практичних навичок володіння собою в різних ситуаціях є психолого-педагогічний семінар, який збагачує психологічну компетентність педагогів. Серію занять психолог Жадько В. Р. присвятила психологічній безпеці вчителя. Адже ця професія вважається однією із психологічно напружених і виснажливих. І на це є причини: комунікаційне навантаження, величезне емоційне напруження, поява певних “професійних деформацій”, часто складний психологічний клімат у колективі, тривале перебування на ногах... Ефективним виявилось заняття по прогнозуванню стресової ситуації. Знання про можливі неприємності допоможуть підготуватись до них. Педагоги опанували цю техніку, яка містить в собі кілька кроків. Вона корисна в багатьох ситуаціях:

- під час роботи з “важкими дітьми”;
- під час підготовки важливих переговорів;
- в будь-якій ситуації, думки про яку викликають у вас тремтіння в колінах.

Діагностичний практикум “Оцінювання психологічного мікроклімату в колективі” допоміг визначити, що в нашому педагогічному колективі сприятливий мікроклімат, що є запорукою ефективною професійною діяльністю, особистісного благополуччя кожного педагога.

На релаксаційних практикумах навчаємо вчителя вправам, які допомагають зберігати емоційне здоров'я, налагоджувати позитивні стосунки з учнями. Ми вивели практичну формулу психологічно благополучної людини:

- розуміє, чого вона хоче, чого прагне;

- вміє прогнозувати бажаний результат;
- може самостійно оцінити ефективність власної діяльності та відкоригувати її можливі недоліки;
- отримує задоволення як від самого процесу діяльності, так і від її наслідків.

Психологічний супровід сприяє ефективності методичної роботи, допомагає вчителю глибше розібратися в собі, встановити причини емоційного незадоволення собою, подолати кризи в стосунках вчитель-учень.

Останнім часом ми скористалися такими методиками для вирішення емоційних проблем:

1. Синдром емоційного вигорання вчителя.
2. (методика К. Маслача та С. Джексона).
3. Самооцінка емоційних станів.
4. Педагогічні ситуації (за Р. Немовим).
5. Самооцінка мудрої поведінки у конфлікті (тест).

На психолого-педагогічних семінарах розглядалися такі питання:

1. Психологічний портрет учителя: досвід самодіагностики.
2. Майстерність спілкування – складова культури учителя.
3. Етикет учителя як важливий фактор успішної діяльності.
4. Шляхи підвищення ефективності уроку (психологічний аспект).

Ведучим на заняттях найчастіше виступає психолог або заступник директора, але успішною виявилася практика, коли заняття по черзі проводять керівники шкільних методичних комісій, окремі вчителі. Об'єднують усіх ведучих правила-рекомендації:

1. Доцільно будувати заняття на інтерактивних засадах, відмовляючись від лекційної форми подачі інформації.
2. Будь-яку інформацію важливо подавати у такий спосіб, щоб учасники занять були впевнені, що вони про це знали завжди.
3. Не робіть акцент на недоліках вчителів, щоб не активізувати в них захисні механізми.

Уміння й емоційні якості, отримані на заняттях, закріплювалися в процесі самоосвіти і при проведенні заходів з учнями. У розвитку емоційної гнучкості вчителя велику роль грають різні типи уроків: урок-інтерв'ю, урок-роздум, урок-суперечка, урок-діалог і ін. У діалогічній і дискусійній формі відпрацьовувалися уміння вчителя і учнів висловлювати свою точку зору, аргументовано захищати її, слухати і чути співрозмовника, поважати чужі погляди, володіти собою в емоційно напружених ситуаціях.

Емоційно-ігрові ситуації розвивають як у вчителя, так і в учнів емоційну гнучкість, уяву, здатність розібратися в стані партнера, зрозуміти його емоційний стан, проявити співчуття і підтримку.

Методична робота створювала умови, що забезпечують емоційно-психологічний комфорт, в процесі пізнавальної діяльності переживання успіху, відчуття радості від професійного зростання. У емоційних ситуаціях учителі вчилися управляти своїми емоціями і емоційним станом інших, створювати позитивний емоційний настрій. Педагоги вчилися не тільки відчувати, але й діяти, набуваючи досвіду, уміння не тільки "прийняти в серце своє якнайтонший рух душі іншої людини, але й перетворити ці відчуття на реальні дії, вчинки", проявляти емоційну гнучкість при вирішенні педагогічних проблем [2, 37]. Таким чином, грамотно організована методична робота, що систематично проводиться, з розвитку емоційної гнучкості вчителя як важливого показника його емоційної культури позитивно впливає на характер і результати педагогічної діяльності вчителя-практика. Ефективність методичної роботи можлива, якщо забезпечити в процесі її здійснення задоволення змістом і формами занять, готовність до емоційної взаємодії і взаєморозуміння учасників.

Література

1. Рубинштейн Л.С. Основы общей психологии. – М.: Учпедгиз, 1946.
2. Сухомлинский В.А. Рождение гражданина. – М.: Политиздат, 1971.
3. Аландаренко Ю. Психологічна безпека вчителя. – Психолог, №4, 2007.

О.О.Гаврилюк

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЗАСОБАМИ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ ВНЗ

В статтє показано преимущество поэтапного формирования коммуникативной культуры, раскрыто содержание каждого этапа.

The article shows the advantage of stage by stage forming communicative culture, reveals the contents of each stage.

Специфіка навчально-виховного процесу вищої школи визначається сутністю, змістовою стороною педагогічної праці, що містить у собі елементи взаємодії між людиною, яка вже володіє суспільно-історичним досвідом, культурою, і людиною, що сприймає цей досвід, що опановує культурні цінності, накопичені людством. Педагогічний процес обов'язково містить у собі систему відносин

“вчитель-учень”, а сама педагогічна праця виступає певною формою взаємодії учасників педагогічного процесу. Стосунки в процесі педагогічної діяльності детерміновані як соціально-економічними, так і соціально-моральними чинниками, що потребують обов’язкової взаємодії, співробітництва й співтворчості учасників виховного процесу.

Очевидно, всебічне вдосконалення рівня професійної підготовки вчительських кадрів потребує вирішення цілого комплексу завдань, серед яких одне із центральних місць посідає комунікативна культура майбутніх педагогів і умови її формування засобами позааудиторної роботи. Процес формування професійно значущих якостей особистості майбутнього фахівця відбувається внаслідок взаємодії студента з чинниками й умовами, що об’єктивно на нього впливають. Високий рівень сформованості комунікативної культури дозволяє студентові визначати самого себе, зрозуміти інших людей, спілкуватися з ними відповідно до потреб особистісної, національної, світової культури.

Науковці свідчать, що комунікативна культура дозволяє використовувати накопичений досвід комунікації в нових ситуаціях спілкування, фіксувати динаміку процесу комунікації та прогнозувати розвиток комунікативної ситуації, аналізувати свою комунікативну поведінку та вдосконалювати її, водночас накопичуючи комунікативний досвід.

Ми дійшли висновку, що будь-яка професійна діяльність вимагає наявності професійного спілкування, але спілкування вчителя та учня неодмінно наповнюється своїм специфічним, загальнозначущим для обох сторін змістом – це особливий, дуже важливий для педагогічної діяльності засіб вирішення навчально-виховних завдань, що має свої особливі стійкі риси, які дозволяють судити про ступінь, рівень розвитку культури спілкування вчителя й учнів.

Отже, комунікативна культура вчителя – це складне особистісне утворення, яке формується поетапно і проходить у своєму розвитку кілька рівнів. Знання показників і особливостей рівня сформованості комунікативної культури дозволяє скласти чітке уявлення про рівень професійного становлення майбутнього педагога й накреслити шляхи й методи його подальшого розвитку.

Формування комунікативної культури студентів вищого педагогічного навчального закладу – складне й багатопланове завдання, успішне виконання якого можливе лише за умови

оптимального застосування всіх форм навчання у ВНЗ – як аудиторних, так і позааудиторних.

Ми пропонуємо враховувати поетапність формування комунікативної культури майбутніх учителів засобами позааудиторної роботи ВНЗ та виокремлюємо чотири етапи формування цього складного особистісного утворення.

На першому етапі серед студентів I курсів, створюються умови для формування позитивної мотивації, потреб, установок студентів на активну участь у позааудиторній роботі. На цьому етапі проводяться бесіди на тему “Вчитель – особа духовна”, “Навчання для професії та для освіченості”, “Комунікативна культура та вихованість учителя та учня”, “Сучасний вчитель – який він?”, вечори-зустрічі “Від усієї душі” з випускниками вищого навчального закладу, ветеранами педагогічної праці, бесіди про студентське життя та шляхи подолання кризових явищ у сучасній школі. Поступово зміцнюються мотиви, пов’язані з майбутньою професійною діяльністю: прагнення присвятити себе педагогічній професії, добре виконувати свої студентські, а згодом і професійні обов’язки, стати в майбутньому грамотним фахівцем, успішно вирішувати професійні завдання, підсилювалося почуття відповідальності, бажання досягти успіху в роботі. На другому етапі відпрацьовуються комунікативні вміння та розвиваються комунікативні здібності майбутніх учителів. Застосування активних методів виховної роботи (тематичних бесід, дискусій, конкурсів, комунікативного тренінгу, ділових та рольових ігор тощо) зумовлюється орієнтацією на індивідуальні особливості студентів та на їхню майбутню педагогічну діяльність. Структурування змісту заходів та позааудиторних занять здійснюється з урахуванням інтересів, індивідуальних смаків студентів, їхньої провідної мотивації. Професійно забарвлене спілкування дозволяє студентам усвідомлювати потенціал комунікативної культури як складової професіоналізму майбутнього вчителя. Тренінгові заняття мають поєднуватися з різноманітними формами виховної роботи (диспутами, дискусіями, ігровими програмами, святами тощо) та мають активізувати творче мислення за допомогою методично розроблених завдань, розвивати професійні та комунікативні здібності студентів, для яких спілкування є підґрунтям професійної діяльності. Формування емоційної складової забезпечувалося проведенням не лише розважальних заходів, а й теоретичними та практичними заняттями, що мали навчити керувати особистими емоціями та ефективно здійснювати саморегуляцію емоційного стану.

На третьому етапі у студентів за допомогою певних заходів формується чітке уявлення про комунікативну культуру як показник їхнього професіоналізму. Запровадження до виховного процесу різноманітних активних форм та методів, що ґрунтуються на принципі поєднання педагогічного керування з розвитком активності, самостійності та ініціативності вихованців, реалізується за допомогою програми занять “Школи комунікативної культури майбутнього вчителя”, що має за мету ознайомлення майбутніх учителів з суттю, змістом та структурою комунікативної культури, методами діагностики рівнів її сформованості. Передбачається одночасне формування усіх компонентів комунікативної культури, особливо емоційно-вольового та оцінного.

На цьому етапі рекомендується здійснювати постійну діагностику й контроль за динамікою рівнів комунікативної культури студентів за допомогою діагностичних контрольних завдань і контрольних робіт, спрямованих на активізацію спілкування й – одночасно – на діагностику рівнів сформованості показників комунікативної культури; проводити систематичне спостереження за розвитком компонентів комунікативної культури студентів; організувати позааудиторні практикуми тематичного й проблемного спілкування, брейн-ринги, практикуми мережевого спілкування; активувати творче мислення за допомогою творчих завдань, тематичних бесід, диспутів, конкурсів; роз’яснити ролі систематичного тестування з метою розвитку в студентів самооцінки, самовиховання, самосвідомості.

Завершальний етап охоплює студентів четвертого року навчання. Його мета полягає в тому, щоб наблизити роботу майбутніх учителів до реальних умов сучасної школи. На цьому етапі здійснюється моделювання комунікативних стосунків майбутніх учителів з учнями під час організації виховної роботи в школі та вдосконалення та перевірка на практиці всіх компонентів комунікативної культури майбутніх учителів. Виходячи на педагогічну практику, студенти отримують завдання: по-перше, переконатися, наскільки важливо дотримуватися в шкільній практиці комунікативної структури позакласного виховного заходу, володіти інформацією щодо комунікативної сторони навчально-виховного процесу й методики її реалізації; по-друге, підготувати, організувати та самостійно провести виховні заходи, під час яких наочно продемонструвати рівень сформованості своїх професійних рис і комунікативної культури зокрема. Перевага надається самостійній підготовці та проведенню

студентами виховних заходів. Такий підхід сприяє не тільки збагаченню комунікативного досвіду майбутніх учителів, а й розвитку відповідальності, допитливості, ініціативності. Емоційно стабільна взаємодія між суб'єктами виховного процесу забезпечує атмосферу доброзичливості, щирості, демократичності. Альтруїзм і емпатія викладача у поєднанні з його повагою до думок, вчинків студентів, довіра, чуйність сприяють розвитку емоційно-вольового та оцінного компоненту комунікативної культури.

Дослідно-експериментальна робота показала, що розроблена нами поетапна програма позааудиторної роботи стимулювала позитивну динаміку рівня комунікативної культури студентів. Позитивній динаміці мотиваційного, пізнавально-операційного компонентів комунікативної культури сприяла цілеспрямованість і систематичність проведення позааудиторної виховної роботи, її організація на принципах педагогічної взаємодії, співробітництва, співтворчості; індивідуалізація виховного процесу; своєчасна діагностика рівня сформованості комунікативної культури у майбутніх учителів. Застосування проблемних ситуацій та завдань, дискусій, диспутів, комунікативного тренінгу тощо не тільки сприяло формуванню вмінь відстоювати власні переконання й нестандартно вирішувати проблеми, але й забезпечувало потребу студентів у спілкуванні та самореалізації.

Зміст "Школи комунікативної культури", її методи і форми обумовлені позитивною мотивацією, смаками студентів, сприяли розвитку пізнавальних інтересів, прояву високого рівня активності, самостійності. Індивідуалізація виховного процесу й атмосфера доброзичливості під час спілкування між його суб'єктами надавала можливість майбутнім учителям позбавитися скутості, замкненості, сором'язливості. Дієвими виявилися форми виховної роботи: комунікативний тренінг, дискусії, рольові, ділові, комунікативні ігри, творчі вечори, що сприяли створенню позитивного психологічного клімату в академічній групі, атмосфері відкритості та довіри.

Подана поетапна програма формування комунікативної культури на основі комунікативного підходу сприяє засвоєнню студентами теоретичних засад комунікативної культури, включення в активну комунікативну діяльність майбутніх учителів, забезпечує накопичення комунікативного досвіду, відпрацювання комунікативних умінь та навичок, розвиток комунікативних здібностей, манери розмовляти, здатності приймати доцільне педагогічне рішення. Позааудиторні заняття позитивно впливають на вдосконалення

індивідуальної культури мовлення, манери поведінки, норм професійної етики, на формування власного підходу до учнів.

Література

1. Боднар В.В. Формирование культуры педагогического труда студентов во внеаудиторной деятельности: педагогика высшей школы. Учебно-методическое пособие. – Тирасполь: БИО ПГУ, 2001. – 91 с.
2. Кондрашова Л.В. Внеаудиторная работа по педагогике в педагогическом институте. – Киев: Высшая школа, 1988. – 160 с.
3. Кондрашова Л.В. Высшая педагогическая школа и Болонский процесс: реалии и перспективы. – Кривой Рог: КГПУ. – 2007. – 213с.

І.А.Волощук

ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ, ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ВМІНЬ МОЛОДОГО ВЧИТЕЛЯ

В статье рассматриваются формы методической работы как основные составляющие компоненты формирования готовности молодого учителя к инновационной деятельности.

The article presents the forms of methodical work as the main components of forming the readiness of the young teacher to the innovated activity.

Школа у всі часи була і залишається своєрідною моделлю, дзеркалом, яке відбиває життя і проблеми суспільства. Тому освіта сьогодні важливий чинник культури громадян, гарант їх соціальної стабільності і психологічної захищеності.

За останнє десятиріччя відбулися зміни в характері освіти, це її масовий характер, неперервність, як нова якість, орієнтація навчального процесу на особистість, та на активні засоби засвоєння нею способів пізнавальної діяльності. ♦

Національна доктрина розвитку освіти України визначила стратегію та пріоритетні шляхи і напрямки створення життєздатної системи навчання і виховання. Головними складовими цієї системи, як освітньої політики, проголошується компетентність і професіоналізм учителя.

Як же найкраще підготувати вчителя до цієї важливої місії? Як уникнути протиріччя між об'єктивною необхідністю спеціальної підготовки педагога, здатного ефективно і раціонально здійснювати

педагогічну діяльність і недостатньою розробленістю даної проблеми в сучасній освітній галузі?

Ми ще не знаємо, як навчити вчителя ефективно працювати і в сучасних психолого-педагогічних дослідженнях вітчизняних науковців ще не визначають важливих критеріїв за якими характеризується успішний ефективний учитель.

Дослідження цієї проблеми упродовж часу, практичний досвід роботи допомогло педагогічній громаді усвідомити: треба перейти від розуміння учителя як особи, що подає навчальний матеріал, до розуміння вчителя як керівника навчального процесу, спеціаліста з розвинутими особистісними та адаптаційними якостями.

Таким чином, виникає потреба у виробленні педагогічних ідей іншого рівня, ідей, які можуть стати інтелектуальною основою для нової школи. Такою основою є гуманістична педагогіка, що розглядає освіту, як процес, в центрі якого знаходиться особистість.

Виокремлення самоцінності особистості, розвиток її самостійності у прийнятті рішень, планування власних дій, їх здійснення і контроль, створення умов для творчої самореалізації – все це визначає загальний підхід до сучасних інноваційних процесів у сфері освіти.

Л.Даниленко характеризує сучасний стан освіти в Україні як політику “інноваційного поштовху”, коли пріоритетні напрями науки і техніки, визначаються державою, яка володіє необхідними матеріальними ресурсами. В освіті України теж з’являються елементи інноваційності. Демонстрацією цього інноваційного поштовху є стратегічні орієнтири реформування загальної середньої освіти в Україні, окреслені в законах “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, “Національній доктрині розвитку освіти”, “Конституції 12 річної загальноосвітньої школи”.

Педагогічна інноватика, як нова галузь представлена в роботах М.Кларіна, Л.Даниленко, В.Загвязинського, А.Маркової, В.Сластьоніна, Н.Юсуфбекової. У працях цих дослідників розкриваються загальні особливості інноваційних явищ: існування нововведень як ідеальних наслідків діяльності особистості, цілісний характер інновацій, суттєва залежність інноваційних процесів від соціально-педагогічних ситуацій, складність передбачення результатів інноваційної діяльності.

Але досвід роботи засвідчує, що та кількість учителів, які намагаються використовувати у своїй діяльності інноваційний інструментарій, реалізують його емпіричним шляхом, методом проб і

помилки. Вони конструюють власну методику навчання, моделюють дидактичні засоби і средства навчання, складають опорні схеми, конспекти, демонстраційні таблиці, аркуші контролю, розробляють технологічні картки уроку. Однак ця діяльність не є раціональною і ефективною, бо щоб дійти до цього, вчителю потрібен довгий час адаптації і накопичення досвіду.

Необхідно створення загальної моделі навчання молодого спеціаліста, яка буде функціонувати в системі науково – методичної роботи навчального закладу.

За Ю.К.Бабанським, система методичної роботи у навчальному закладі є цілеспрямованою освітньою діяльністю керівників і педагогів в єдності з їх пізнавально – методичною і самоосвітньою діяльністю, ланкою неперервної освіти, що забезпечує безперервне вдосконалення теоретичної підготовки, професійної майстерності, розширення світогляду вчителів [1, с. 32].

Питання підвищення педагогічної майстерності учителів в системі методичної роботи загальноосвітньої школи присвячені роботи Ю.К.Бабанського [1], П.І.Жерносека [4], І.А.Зязюна [6], Л.В.Кондрашової [8], О.Є Остапчук [9], В.Ф.Паламарчук [10], науковці розглядають методичну роботу в контексті інноваційного особистісно орієнтованого підходу до вчителя.

Аналіз робіт вказаних авторів свідчать, що науково – методична робота, як провідна форма підвищення фахового рівня спеціалістів педагогічної галузі, може забезпечити підтримання належної професійної “форми” як кожного з її учасників, так і педагогічного колективу в цілому, забезпечити адекватну реакцію на всі інноваційні процеси, що відбуваються в освіті і суспільстві.

Якісні зміни в набутому досвіді вчителя виражаються не лише через оперативне використання результатів експериментальної роботи вчителів – новаторів, а і моделювання на основі нових ідей власної педагогічної діяльності. Щоб усвідомити це, вчителю необхідно вдосконаливати теоретичну і практичну підготовку, яка є одним із чинників розвитку компетентності та професійної майстерності.

Як підтверджує досвід, цілісна система методичної роботи, це процес не лише управління, а і самоуправління. Саме за таких умов вчитель набуває вмінь конструювати власну педагогічну діяльність, здійснювати її аналіз з метою виявлення перспектив на основі досягнень педагогічної науки і прогресивної практики.

Стратегічна функція управління методичною роботою напряму пов'язана з програмно – цільовим підходом. Пройти шлях від

вчителя – стажера до майстра дуже складно. Як здійснюється становлення майстерності і через які етапи професійного розвитку необхідно пройти молодому педагогу від вступу в професію до створення особистої методичної системи? Чи пов'язується професійний розвиток, інноваційне мислення з досвідом вчителя? Яку роль в розвитку молодого педагога відіграє система внутрішкільної методичної роботи?

На ці всі питання треба шукати відповіді керівникам закладу, для того щоб правильно відбудовувати стратегію професійного розвитку молодого педагога в системі внутрішкільної методичної роботи.

Форми, методи, засоби методичної роботи виступають комплексом способів, які забезпечують молодому вчителю оволодіння необхідними знаннями і вироблення відповідних умінь. Їх ефективність, на нашу думку, залежить від рівня включення вчителя в процес методичної діяльності, від його позиції в цьому процесі.

Усі заходи методичної роботи здійснюються в цих чи інших організаційних формах. Їх можна групувати за рівнями:

- засвоєності практикою: традиційні, інноваційні;
- диференціації: масові, групові, індивідуальні;
- спрямованості на кінцевий результат: теоретичні, науково-практичні, практичні;
- організації проведення: шкільні, районні, міські, обласні і т. д.

Більшість із форм методичної роботи є базовими і складають кілька груп. У науковій літературі їх поділяють на чотири групи.

Перша група – це методичні об'єднання, що розглядаються як постійно існуюча форма, що об'єднує, як правило, вчителів одного фаху. Практика їх роботи передбачає як загальні, так і диференційовані форми занять типу: творчих (динамічних) груп, лабораторій, шкіл педагогічної майстерності, шкіл передового педагогічного досвіду.

Друга група – організаційні форми, які об'єднують вчителів різних категорій на основі відповідної загальної проблеми педагогічної діяльності. Передусім, це різні види цільових семінарів: науково-методичні, психолого-педагогічні, що проводяться з метою ознайомлення педагогічних працівників з найновішими досягненнями науки та практики.

Третя група відрізняється масовістю організації. Їх основна функція – пропаганда на рівні ознайомлення з досягненнями наук у формі науково-теоретичних та науково-практичних конференцій.

Четверта група – індивідуальні форми методичної роботи, в яких реалізується адресна допомога вчителю в розвитку рівня його професійної компетентності: наставництво, консультації.

З індивідуальною діяльністю вчителя тісно пов'язана самоосвіта. Але вона не дає у повному обсязі результатів, якщо оптимально не пов'язується з практичними формами методичної діяльності. Досвід підтверджує, всі колективні форми підвищення кваліфікаційних вмінь не будуть мати ефективності без постійної і систематичної діяльності вчителя.

У масовій практиці організації методичної роботи сьогодні надають перевагу інноваційним формам методичної роботи. Це методичні виставки, панорами, методичні фестивалі, конкурси, творчі звіти, освітянські форуми, педагогічні вітальні, педагогічні ринги, паради освітянських зірок.

Суттєвим у цих заходах є не лише форма проведення, а й оптимальне поєднання традиційних і нетрадиційних методів роботи. Це – ділові та рольові ігри, тренінги, ігрове проектування та моделювання педагогічних ситуацій, дискусії та діалоги. Оптимальне поєднання індивідуальних, групових та колективних форм роботи з педагогічними кадрами використовують у Криворізькій педагогічній гімназії. Протягом останніх років тут накопичився досвід планування, підготовки і проведення методичних заходів у формі освітнього діалогу з захистом програм та проєктів. За традиційною системою методичної роботи до аналізу і планування причетні більш керівний склад закладу. Вони планують і аналізують освітню політику в гімназії, формулюють і розробляють проблеми. Зазвичай, хто планує і аналізує, використовують знання для того, щоб визначити дії, які повинні виконувати прості вчителі. Цей поділ знань та діяльності – концептуальна практична проблема майже кожного закладу.

За інноваційним підходом до організації форм методичної роботи дослідження і аналіз виконують творчі групи вчителів. Вони використовують нові знання, щоб представити свій аналіз не лише у вигляді переконливих фактів, а як програму дій, необхідних для досягнення мети. У цій роботі перевага надається педагогічному аналізу, який краще реагує на зовнішні чинники у вирішенні даної проблеми. Ці програми і проєкти презентуються у формі творчих моделей дослідницького характеру. В ході підготовки таких досліджень молоді вчителі оволодівають навиками інноваційних педагогічних вмінь: формулювання і постановка проблеми,

висовування та перевірка гіпотез, генерація ідей, підбір аргументів, співставлення думок, предметно-рольове моделювання.

На обговорення і захист таких творчих моделей у гімназії виносяться актуальні проблеми реформування, оновлення освітнього процесу, і в такому діалозі кожен вчитель є генератором і акумулятором інноваційних педагогічних ідей, визначає і конкретні шляхи вдосконалення навчально-виховного процесу.

З метою професійного зростання молодого вчителя у межах дворічного стажування молодих спеціалістів у гімназії запроваджено "школа вчителя-початківця", головною метою якої є формування вчителя з ефективним мисленням, якісним мовленням, розвинутою комунікацією.

Форми роботи цієї школи організуються як спільна продуктивна діяльність молодих вчителів, вчителів-наставників, завучів-методистів. Найважливішим чинником, що визначає процесуально-діяльну готовність суб'єкта до діяльності є сформованість ним відповідних дій. Дія в психології розглядається як одиниця діяльності, як "довільна, навчальна, опосередкована активність, спрямована на досягнення усвідомленої мети. Вона має трикомпонентну структуру, до якої входять орієнтувальна, виконавча та контрольні складові. Орієнтувальна основа дії – це знання про результат дії та спосіб її виконання. Часто буває, що вчитель виконує дію, користуючись неповним складом орієнтувальної основи. При цьому орієнтири виділяються людиною шляхом "спроб і помилок". Процес формування дії на такий орієнтувальній основі іде повільно, з великою кількістю помилок.

Щоб ефективно та швидко засвоювалась орієнтувальна дія, людині необхідно уявити про результат і спосіб виконання дії, і при цьому їй повідомляється в готовому вигляді інформація, яка придатна для орієнтування при виконання дії лише в даному конкретному випадку. Саме цей принцип покладено в основу при підготовці та проведенні рольових тренінгів, під керівництвом вчителів-наставників, завучів-методистів, на яких молоді вчителі "моделюють" форми уроку, конструюють складні ситуації уроку, самостійно розробляють орієнтувальну основу дій для кожного конкретного випадку. За таких умов молодий учитель швидко і безпомилково засвоює способи і форми організації навчальної діяльності з учнями. У процесі опанування форм уроку молодий учитель вдосконалює свою майстерність в умовах максимально наближених до уроку.

Таким чином, однією з найважливіших умов підготовки молодого вчителя до інноваційної діяльності є створення у закладі цілісної системи методичної роботи. Загальною основою підготовки вчителя до впровадження інновацій є творча педагогічна діяльність. У підготовці вчителя до творчої діяльності велику роль відіграють: систематичний аналіз, дослідження, діалог та дискусія, моделювання форм педагогічної діяльності з використанням нововведень. Зазначимо, що механізм професійно-педагогічної підготовки реалізується через зміну дидактичних технологій, які стимулюють вчителя до внесення позитивних змін у розвивальне середовище закладу.

Література

1. Бабанский Ю.К. Интенсификация процесса обучения. – М.: Знание, 1987. – 80с.
2. Даніленко Л.І. Управління інноваційної діяльністю. – К.:Логос, 1998. – 140с.
3. Ермола А.М. Технологія організації науково-методичної роботи з педагогічними кадрами: Навч. посібник. – Харків, 1999.
4. Жерносек І.П. Науково-методична робота в середніх загальноосвітніх навчальних закладах. – К.: ВІПОП, 2002.– 88с.
5. Загвязинский В.И. Педагогическое творчество учителя. – М.: Педагогика, 1987. – 159с.
6. Зязюн І.А. Гуманітарна стратегія теорій і практики навчального процесу // Рідна школа. – 2000. – №8.
7. Кларин М.В. Инновации в мировой педагогике. – Москва – Рига.: Пед.центр. “Эксперимент”, 1998. – 176с.
8. Кондрашова Л.В. Методика подготовки будущего учителя к педагогическому взаимодействию. – М.: Прометей, 1990. – 158с.
9. Остапчук О.Є.Інноваційний розвиток педагогічних систем в умовах модернізації освіти //Директор школи, ліцею, гімназії. – 2003. – № 5-6.
10. Паламарчук В.Ф. Інноваційний процес в педагогіці. // Педагогічні інновації у сучасній школі. – К., 1994. – 8с.
11. Слостенин В.А., Подымова Л.С. Педагогика: инновационная деятельность.- М.: ИЧП “Издательство Магистр”, 1997. – 308 с.
12. Юсуфбекова Н .Р. Общин основы педагогической инноватики. Опыт разработки теории инновационных процессов в образовании. – М.: РСФСР, Педагогическое общество, Центральный Совет, АПН СССР НИИ теории и истории педагогики, 1991. – 91с.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ХОРМЕЙСТЕРСЬКИХ НАВИЧОК МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

В предложенной статье рассматривается проблема формирования профессиональных навыков у будущих учителей музыки.

This article is about problem of forming professional habits Music teacher.

У час, коли суспільство змінює політичні економічні та соціальні орієнтири, вища школа не повинна і не може уникнути переосмислення ціннісних підходів до формування особистості майбутнього педагога. Сучасний стан вищої освіти змушує звертати увагу на ряд проблем, шукати шляхи інноваційного їх розв'язання. Ці проблеми набувають особливого значення в світлі підготовки вчителя майбутнього. Зростають вимоги ринку праці до якості підготовки фахівців. Мати спеціальні знання, уміння та навички на сьогоднішній день недостатньо, треба володіти креативними та рефлексивними засобами вирішення педагогічних професійних та творчих проблем. Виходячи з аналізу ситуації, ми бачимо, що головним завданням освіти ХХІ століття – є виховання висококваліфікованої особистості, здатної до творчого мислення, ініціативи, відповідальності за власні дії.

Дослідницькі розробки, спрямовані на удосконалення роботи в класі диригування, розвиток творчого підходу до навчання, проводили Л.Безбородова, Е.Брилін, Г.Голик, Ж.Дебела, Т.Естріна, Р.Єрман, В.Живов, О.Красотіна, Л.Маталаєв, Т.Первушина, Е.Сет, Г.Стулова та інші. Проблема мовленнєвого спілкування студентів у роботі з хором колективом вивчалася Т.Естріною, Л.Шеловаліною. Спілкування, як важлива умова психічного розвитку людини розглядається у працях Л.Виготського, М.Кнебеля, А.Леонтьєва, В.Мясищева, С.Рубінштейна та інших.

Аналізуючи роботу музично-педагогічних факультетів педагогічних університетів можна стверджувати про пріоритетність інформативно-описового характеру навчання, переважання вербальних методів на уроках диригування, і як наслідок – закріплення у майбутніх педагогів позиції пасивних виконавців професійних функцій сучасного вчителя.

Це питання хвилює багатьох науковців. Дослідженнями з диригентсько-хорової підготовки студентів займалися хормейстери-практики А.Болгарський, Л.Дмитрієва, І.Заболотний, О.Коломоєць, А.Лашенко, К.Ольхов, К.Пігров, В.Попов, Л.Рочицька, Г.Струве, П.Чесноков та інші.

Випускники музично-педагогічного факультету сферою своєї майбутньої професійної діяльності вважають спрямований навчальний процес музичної освіти в загальноосвітній школі, але в дійсності стикаються з необхідністю не тільки викладати але і бути музикантом-виконавцем. Крім перерахованих психолого-педагогічних якостей, майбутньому вчителю музики необхідно оволодіти комплексом диригентських та вокально-хорових навичок. Такі практичні надбання є гарантом майбутньої професійної адекватності. Учитель музики – не тільки викладач дисципліни, а також діючий хормейстер та вокаліст в загальноосвітній школі, носій живого мистецтва. Ось чому проблема якісної професійної підготовки майбутнього вчителя музики залишається актуальною на сучасному етапі. Ведеться пошук особистісно орієнтованих психолого-педагогічних технологій, спрямованих на розкриття та реалізацію морально-естетичних, інтелектуально-музичних здібностей та творчого потенціалу студентів, їх професійної самореалізації та самоактуалізації.

Не дивлячись на чималу інноваційну теоретичну базу, музична педагогіка вищої школи розвивалася здебільшого традиційними шляхами, тому все більшим стає розрив між реальними потребами загальноосвітньої школи і рівнем професійної фахової підготовки вчителів музики.

Метою даної статті є висвітлення деяких шляхів вирішення даної проблеми на прикладі процесу формування професійних хормейстерських навичок. Процес формування професійних хормейстерських навичок майбутнього педагога визначається відношенням його до діяльності (творчим, репродуктивним, індіферентним). На основі проведеного теоретичного аналізу ми виділили фактори, які стоять на заваді розвитку професіонала-хормейстера:

- вибір професії не за покликанням;
- низький рівень творчої спрямованості в оволодінні своєю професією;
- високі суспільні вимоги до педагога-творця;
- дефіцит творчих та професійних умінь;

— система педагогічної освіти в традиційних для вуза формах.

Але якщо студенту в процесі навчання вдалося уникнути деяких вище перерахованих факторів, це ще не гарантує професійної спроможності і потім, професійної адаптації до діяльності. Протягом освітнього процесу на уроках з диригування студент повинен отримувати професійні знання та теоретичну базу, набувати професіоналізм спілкування, як готовність до практичного використання набутих знань, умінь та навичок. Сьогодні важливо звернути увагу на формування професійно значущих якостей, які будуть характеризувати вчителя як суб'єкта професійної діяльності, тому що у процесі фахової підготовки ми переважно формуємо здатність до саморозвитку вчителя, але не враховуємо, що змістом педагогічної хормейстерської праці є всебічний розвиток особистості учня.

Важливою формою вирішення поставленої проблеми є урок хорового диригування. На наш погляд, хорове диригування - це предмет, де майбутній фахівець формує хормейстерські уміння та навички, використовуючи знання з гармонії, аналізу історичних творів, сольфеджіо, постановки голосу, гри хорової партитури, історії музики, тощо. Таким чином, у класі хорового диригування набуваються уміння та навички не лише диригентської техніки, а й здатність створювати складний процес інтерпретації хорового твору через мануальну техніку на підставі тісного застосування міжпредметних зв'язків спеціальних музичних дисциплін. Основне призначенням викладача з хорового диригування — це вплив на формування особистості майбутнього вчителя, що буде займатись в школі найрізноманітнішими видами музичної діяльності, як на уроках музики, так і в позаурочний час. Формування особистості майбутнього хормейстера — кропіткий процес. Виховання технічного диригента ніяк не гарантує його майбутню професійну адекватність. Окрім диригентсько-хорових та вокально-хорових навичок, майбутньому вчителю музики необхідно володіти навичками організатора, вихователя, психолога, бути харизматичною людиною з активною життєвою позицією, про що говорять сьогодні науковці (І.А.Зязюн, Л.В.Кондрашова, О.Г.Мороз, Р.І.Хмелюк).

Ми погоджуємося з Л.В.Кондрашовою у тому, що головним завданням сучасної освіти є гармонізація єднання знань і віри, їх синтеза, повернення людині розуміння сенсу її життя і діяльності, віри в особисте призначення і знання шляхів найбільш повної життєвої самореалізації.

Надзвичайно важливо, щоб викладач з хорового диригування здійснював керівну роль і мав безпосередній вплив на організацію хормейстерської практики студентів. Цей вплив – і в доборі репертуару для практики, і в аналізі практичних дій студентів, і в пошуках шляхів удосконалення методики організації і в проведенні репетицій з хором і, нарешті, в оцінці хормейстерських дій студентів, які виступають у ролі хормейстера. Все це покладає особливу відповідальність на викладача з хорового диригування. Саме в класі з хорового диригування студент вперше повинен усвідомити власні хормейстерські проблеми, які він повинен долати у процесі практики.

Є роботи, в яких порушуються питання формування готовності до саморозвитку. У дисертаційному дослідженні Теплової О.Ю. порушує проблему формування готовності майбутнього вчителя музики до творчої самореалізації. Аналізуючи результати наукового дисертаційного дослідження Теплової О.Ю. ми бачимо, що загальний показник переваг з виконавських практик склали таке процентне відношення: інструментальна – 25,3 %; вокальна – 20,6 %; ансамблева гра – 20 %; організаційно-просвітницька – 21,3 % і лише диригентсько-хорова склали найнижче число – 12,8 %. Отже, вимоги до вдосконалення професійної підготовки студентів знаходяться в протиріччі з сучасним станом навчання; між змістом музичних дисциплін і їх реалізацією в практичній творчій діяльності.

Засвоївши елементи хорової техніки в класі, виконуючи твори за вказаними програмними вимогами, успішно складаючи заліки та екзамени з диригування хором, студент в своїй уяві змальовує себе, як вже сформованого професіонала і вважає, що успіх автоматично буде перенесений в умови хормейстерської діяльності школи. Головною проблемою є різниця в умовах і ситуаціях, де відбувається хормейстерська діяльність. До умов, які забезпечують успішне формування професійних хормейстерських навичок, можна віднести:

- врахування вікових і інтелектуальних можливостей учасників хору (студентський хор і хоровий спів учнів);
- знання музично-теоретичних і фізіологічних можливостей різних вікових груп;
- здатність учасників різних вікових груп реагувати на дії хормейстера, чи вчителя музики;
- досягнення мети, що передбачається у проведенні занять з учбовим студентським хором і в процесі роботи над піснею в класі на уроках музики.

У вирішенні проблеми формування професійних хормейстерських навичок допоможе готовність викладача і студента до педагогічної взаємодії, співробітництва і співтворчості. Активна хорова практика, яка проходить під пильним наглядом викладача-хормейстера, є складовою частиною майбутнього професійного успіху.

Студенти, які брали участь в дослідно-експериментальній роботі, відрізняються від своїх ровесників активністю, гнучкістю мислення, їм властива рішучість, вони активні учасники різних зібрань.

Література

1. Кондрашова Л.В. Высшая педагогическая школа и Болонский процесс: реалии и перспективы. – Кривой Рог: КГПУ. – 2007.– 213с.
2. Кречківський А.Ф. Учитель музики - хормейстер в школі // Педагогічні науки: Збірник наукових матеріалів (за підсумками роботи науково-методичної конференції “Актуальні проблеми та науково-методичні засади розвитку хормейстерських умінь учителів музики” 29 -30 листопада 2001 р.) – Суми: Сум. ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2001. – 5-8с.
3. Теплова О.Ю. Формування готовності до творчої самореалізації майбутнього вчителя музики: Дисс. канд. наук: 13.00.01./ КГП ім. А.М.Горького – Київ, 1985. – 212с.

А.В.Мастіпанова

ГЕОМЕТРИЧНІ ДЕКОРАТИВНІ ОРНАМЕНТИ МЕТОДАМИ КРЕСЛЕННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В статье рассмотрены некоторые виды круглых и ленточных геометрических орнаментов, в основе которых лежат циркульные сопряжения, в частности предложены сопряжения без процедуры построения сопряжений, а также использование компьютерных технологий для создания орнаментов.

Geometrical decorative ornamental pattern by drawing methods using computer technologies. Some kinds of round and ribbon ornamental pattern, at the heart of which are the compasses couplings without the procedure of couplings' constructions, and also using computer technologies for ornamental pattern's creation were examined in the article.

Постановка проблеми: креслення є однією із загальноосвітніх дисциплін, які вивчаються і студентами технічних вищих навчальних